

Název knihy: Emil Hácha (1938-1945)

Autor: Tomáš Pasák

Vydavatel: Rybka Publishers

Místo a rok vydání: v Praze na jaře roku 2007

Počet stran: 445 str.

Kategorie publikace: odborná

Autor knihy PhDr. Tomáš Pasák ,docent českých dějin na FFUK v Praze a ředitel Pedagogického muzea J.A.Komenského ,se narodil v Praze roku 1933. Věnoval se především historii 20.století, a to zejména době předmnichovské republiky a protektorátu . Předmětem jeho zájmu byly také rozporuplné osobnosti tohoto období, na jejichž životy je často pohlíženo s „otazníkem“. Do sporné a nedostatečně objasněné tematiky předních osobností veřejného a politického života vnášel objektivní pohled, podepřený po roce 1989 nově zpřístupněnými materiály, které přinesly historikům mnohé poznatky. Není bez zajímavosti, že spolu se svou manželkou u sebe přechovával urnu s ostatky generála Aloise Eliáše, které díky tomu mohly být pak se vši úctou pohřbeny v Národním památníku na pražském Vítkově. Tomáš Pasák zemřel 26. října 1995. Na své biografii o Emilu Háchovi pracoval více než 20 let.

Toto nové vydání Pasákovy obsáhlé monografie Emil Hácha (1938-1945) je oproti původní verzi rozšířeno o desítky archivních dokumentů, fotografií, výňatků z memoárů Háchových spolupracovníků a jejich vzpomínek na bývalého prezidenta. Publikace obsahuje dokonce i nedávno zpracovaný grafologický rozbor Háchova pravopisu. Úkolem této knihy není hájit ani odsuzovat některé činy protektorátního prezidenta. Na základě autorova historického výzkumu, faktografických údajů a dobového svědectví z Háchova blízkého okolí si čtenář může udělat vlastní úsudek. K pochopení Háchovy osobnosti je však také zapotřebí znát dobu jako takovou. Její atmosféru a okolnosti, které mnohdy vedou k rozhodujícím činům. Tomáš Pasák vytvořil studii nejen Emila Háchy ,ale i celé protektorátní vlády. Uvědomuje si ,že historikovi se mnohdy velice snadno posuzují v klidu a po uplynutí řady let postupy některých politiků, kteří se museli rychle rozhodnout a kteří byli často postaveni před tak říkajíc „hotovou věc“. Proto sám v závěru knihy dodává: „ Historik nemůže soudit, ale jen vysvětlovat příčiny a zákonité následky historických událostí. V tom je rozdíl mezi politikou jako akcí a historií jako vědou.“

Knihu autor rozdělil do třinácti kapitol, které se zabývají vývojem protektorátní politiky a jejími vrcholnými představiteli. Dále spoluprací protektorátní vlády s odbojovým hnutím a jejich následným rozchodem a samozřejmě osobou Emila Háchy v prostředí politickém i soukromém. První kapitola je věnována Háchově dětství a dospívání. O původu jeho rodiny se dozvídáme z písemných pramenů dochovaných až z 16.století. Emil Hácha byl Jihočech. Rodák z Trhových Svinů a syn berního úředníka. Jeho mladší bratr Theodor popisuje Háchu jako velice nadané a nadprůměrně inteligentní dítě s velkým zájmem o literaturu. Hácha byl prý už jako hoch vážnější než ostatní děti jeho věku. Už tehdy se u něho projevoval jeho pověstný smysl pro povinnost , který se odrážel v jeho heslu „Sloužím“. Hácha měl také veliké jazykové nadání. Se svým bratrem přeložil např. Tři muže ve člunu od Jerome Klapky Jerome. Veřejnost jej znala především jako právníka, ale málokdo věděl o tom, že psal i

... Po smrti své manželky, ke které choval velmi hluboký citový vztah a jejíž odchod ho ... zasáhl, zveřejnil svoji básnickou sbírku „Omyly a preludy“. Dílo však vydal anonymně. V této kapitole je Emil Hácha vystaven v trochu jiném světle, než jak jej vnímá většina společnosti. Autor kromě Háchových právnických předpokladů poukazuje rovněž na méně známou uměleckou a duchovní stránku Háchovy osobnosti. Vykresluje ho jako člověka žijícího nejen v politickém, ale také v lyrickém světě. Osud však chtěl jinak a tak se Emil Hácha z postu prezidenta Nejvyššího správního soudu stal již třetím prezidentem Československé republiky.

V kapitole s názvem „Volba E.Háchy prezidentem“ jsou jasně vysvětleny důvody, které vedly Národní shromáždění ke zvolení právě Emila Háchy. Do funkce prezidenta nebyl navrhován žádný aktivní politik. Měla to být tudíž osoba politicky nestranná, ale s životními zkušenostmi. Hácha byl tehdy znám jako vynikající právník, který vzhledem ke svému věku jistě zkušenosti měl a proto se zdál být vhodným kandidátem. Nebylo vůbec na překážku, že se do té doby nezabýval politikou. V době po Mnichovu bylo hlavní starostí udržet si spojení, nedělat si nové nepřátele a konsolidovat vnitřní poměry. Navíc Hácha byl tehdy i přes svůj vysoký věk v poměrně dobrém zdravotním stavu. Dne 30.11.1938 byl Emil Hácha ve svých šedesátiletých letech jmenován prezidentem republiky, ale tuto funkci vnímal jako oběť. Svému osobnímu lékaři A.Maixnerovi jednou řekl: „Kdyby mne toho někdo zbavil, třeba smrt.“ V době kdy tuto větu vyřkl, ještě netušil, jaké závažné události přinesou další dny.

Vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava nastal velký zvrat v životě Háchovy vlády i celého národa. Tento akt přišel nečekaně, jak už to měli Němci ve zvyku. Právě díky jednání během osudné noci ze 14. na 15. března 1939 s Adolfem Hitlerem, je často Hácha označován jako zrádce národa, který neváhal obětovat český stát ve prospěch Říše. Hácha tehdy považoval za hlavní příčinu cesty do Berlína řešení slovenské otázky. Z tohoto omylu byl však rychle vyveden Hitlerovým oznámením, že o 6. hodině ranní téhož dne překročí říšské vojsko hranice československého státu a narazí-li na odpor, bezohledně jej zlomí. Háchovi byla dána jediná možnost, jak alespoň zmírnit situaci – byl mu dán k dispozici telefon říšské kanceláře, jehož prostřednictvím mohl informovat vládu a nařídít zachování totálního klidu obyvatelstva. Objektivně musíme přiznat, že Hácha neměl z této situace jiné východisko. Obsazení českých zemí mu bylo předloženo jako nezměnitelná skutečnost. Bylo mu dáno pouze na vybranou, zdali má dojít ke krveprolití, či nikoliv. Myslel si také, že obsazení bude jen dočasné. Často zmiňovanou věcí v souvislosti s touto událostí je Háchova známá věta, že osud českého národa klade s plnou důvěrou do rukou vůdce Německé říše. Na Háchu byl i díky tomuto prohlášení vržen stín kolaboranta. Je možné, že to byla jen zdvořilostní formulace, které německá diplomacie okamžitě propagandisticky využila. Jednou z možností je, že to byl Joachim von Ribbentrop, kdo Háchovi oznámil, aby vůči Hitlerovi nezapomněl zdůraznit, že osud českého národa je v Hitlerových rukou. Právě touto otázkou se Tomáš Pasák zabývá ve své kapitole „Háchovo dilema a taktika nacistické politiky“. Podává zde také možnou rekonstrukci celého jednání v Berlíně.

Dne 21. března 1939 jmenoval Emil Hácha výbor Národního souručenství. NS bylo považováno za jedinou politickou stranu protektorátu, která měla navenek působit autoritativním dojmem, avšak jeho řídicí výbor byl v naprosté většině vytvořen z demokratických politiků. Toto předsevzetí se však nepodařilo zcela udržet, a tak se do Národního souručenství ke konci války dostali i stoupenci aktivní kolaborace. Organizace byla pod neustálým nacistickým dohledem a po čase byli někteří její členové pronásledováni. V době vzniku Národního souručenství se Hácha nacházel v hluboké depresi. Je zaznamenáno, že týž den požádal svého osobního lékaře o jed, v čemž mu samozřejmě nebylo vyhověno. Myšlenky na sebevraždu ho pronásledovaly až do konce jeho života.

Některé vládní projevy loajality musely na veřejnosti působit přímo odpudivě. Ovšem někdy mohl i malý projev přízně k německé říši přispět k dobré věci. Bylo to tak v případě propouštění vysokoškolských studentů, zatčených po 17. listopadu 1939. Hácha se opakovaně přimlouval o jejich osvobození, což se také ve většině případů povedlo. Je to jedna z věcí, která se Háchovi nedá upřít, ať už na něj pohlížíme jakkoli. Druhou stranou mince byla však špatná pověst a opovržení nad servilitou vlády ze strany obyčejného obyvatelstva. Na případě zatčených studentů se projevovala nacistická vyděračská politika. Například při jednom takovém požádání o propuštění, byla Háchovi dána podmínka, aby k vůdcovým 51. narozeninám zaslal telegram s loajálním obsahem. Výměnou za to mělo být propuštění 150 českých studentů z koncentračního tábora Sachsenhausen.

Důležitou osobou Háchova politického kruhu byl ministerský předseda Alois Eliáš. Byl to především on, kdo se snažil udržovat Háchu v protiněmeckém postoji a mírnit jeho loajalitu. Podporoval také jeho kontakt s Edvardem Benešem a se zahraniční vládou. V době nacistické okupace se neváhal zapojit do odboje. Určitě měl také vliv na Háchovo rozhodnutí odmítnout Hitlerovi složit slib věrnosti jako protest proti nesplnění jeho slibů. Tento člověk s nepochybně vysokým morálním kreditem byl však dne 19. června 1942 z příkazu K.H.Franka popraven. Stalo se tak po atentátu na říšského zastupujícího protektora R. Heydricha, kdy nacistům došla trpělivost a stanné soudy posílaly na popraviště desítky odsouzených. Alois Eliáš nebyl jediným ministerským předsedou zapojeným v odboji, ale jako jediný ministerský předseda okupovaného státu byl za svou odbojovou činnost popraven. Příchodem R. Heydricha nastalo v Čechách období opravdové hrůzovlády. Hitler se rozhodl povolát někoho, kdo bude nad Čechy držet pevnou ruku. V Heydricha vkládal naději, že „zasáhne jistě s patřičnou přísností a obnoví pořádek“. O způsobu jeho vlády se dozvídáme v kapitole „V Heydrichových kleštích“.

Heydrichův příchod byla také událost, která zostříla už tak napjatý vztah mezi protektorátní vládou a vládou v exilu. Edvard Beneš tehdy prohlásil: „Tak zvaná protektorátní vláda a její prezident už dávno vládou není. A dnes, po Heydrichových popravách, není už opravdu ani vlády, ani prezidenta v tzv. protektorátu.“ Svoji myšlenku pak ukončil rozhodnými slovy: „Zavírám tudíž nad touto kapitolou poslední stránku: není pro nás protektorátu, není pro český lid a pro nás protektorátního prezidenta a vlády... Všichni se stali jen prostými nástroji bez moci, bez kompetence a bez politiky. Proto pro nás dnes v zahraničí neexistují. Myslím, že by učinili lépe, kdyby ve správný čas odešli“. Beneš kritizoval stále sílící loajalitu české vlády k německé říši. Z jeho předchozího vyjádření je jasné, že pro něj Háchova vláda nepředstavovala už žádnou hodnotu.

Po smrti Aloise Eliáše se zformovala prakticky aktivistická vláda. V jejím čele byl J. Krejčí, ale defakto ji vedl Emanuel Moravec –příznivec fašismu. Po atentátu na Heydricha byl nacistický teror předveden v té nejrůznější podobě. Němci se rozhodli vypátrat vrahy za každou cenu. Takřka nikdo si nemohl být jist vlastním životem. Následovala jedna poprava za druhou. Když Hitler přijímal protektorátní delegaci, prohlásil: „Tak už jdou ti čeští vrahové?“. České vládě oznámil, že pokud viníci nebudou vypátráni do 20. července (1942), je rozhodnut dát celý český národ ještě během války vystěhovat. Čechy tak měly být vymazány z mapy Evropy. Důkazem toho, že to myslí opravdu vážně, bylo vyhlazení dvou českých obcí- Lidic a Ležáků. K dopadení československých parašutistů došlo 18. června 1942, tedy ještě před stanoveným termínem Adolfa Hitlera. K likvidaci českého národa nedošlo, ale Háchův zdravotní stav se začal rapidně zhoršovat.

Kapitola „Na dně“ je věnována posledním rokům Háchova života a jeho stále se zhoršující nemoci. Postupující arterioskleróza měla za příčinu stále častější výpadky paměti a Hácha pomalu přestával vnímat svět kolem sebe. Byl už v takovém stavu, že nedokázal ani sepsat text své politické závěti. Když ji podepsal, domníval s, že abdikoval. Dne 13. května 1945 vydalo ministerstvo vnitra na Emila Háchu zatykač. Poté byl převezen do vězeňské

nemocnice na Pankráci. Ministerstvo vnitra se rozhodlo ,že Hácha bude i přes svůj špatný zdravotní stav vyslýchán. K tomu ovšem nedošlo na základě přimluvy doktora J.Reima. Rozhodnutím vlády bylo však, aby Hácha zemřel na Pankráci. Tak se také stalo dne 27. června 1945. Státní prezident Hácha byl pohřben inkognito ve vězeňských šatech do hrobu své manželky. Národní soud v r. 1946 zprostil E. Háchu od poloviny r. 1943 odpovědnosti za politické projevy, a to vzhledem k jeho zdravotnímu stavu .

Jak jsem se již zmínila na začátku ,cílem autorovy knihy není prvoplánová obhajoba Háchovy osobnosti, ani její odsouzení. Tomáš Pasák se snaží vybalancovat mezi oběma tyto póly. V určitých místech se nám sice může zdát, že se autor přiklání spíše k tomu prvnímu tj. nalézá pochopení pro některé Háchovy činy, ale vždy po objektivním uvážení celé tehdejší situace. V ostatních méně jasných případech nechává čtenáři prostor pro vlastní uvážení. Z tohoto důvodu se mi kniha zdá být dobře sepsaná a může posloužit jako podklad pro případná další studia této osobnosti.